

มติชนรายวัน
พ.ศ. 11 พ.ย. 53

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ : จาก Thailand to Siam

วรากรณ์ สามโกเศศ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) มุ่งสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมูลค่าให้แก่สิ่งที่เรามีอยู่แล้วโดยใช้สติปัญญาและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งในระยะยาวเหมาะสมกว่าเศรษฐกิจที่พึ่งพิงการผลิตที่มีต้นทุนต่ำ (factory economy) เพื่อแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ในการสร้างมูลค่าเพิ่มดังกล่าวสังคมไทยเรามีมรดกวัฒนธรรมเป็นฐานมากมาย

การเพิ่มมูลค่าให้แก่ไม้ไผ่ท่อนหนึ่งด้วยการระบายสีเป็นลายไทยงดงามและเจาะรูเป็นกล่องออมเงิน ทำให้เกิดงานและรายได้ และถ้าผู้ซื้อได้รับคำอธิบายว่าลายไทยดอกบัวนั้นมีความหมายที่ลึกซึ้งเพราะดอกบัวเป็นต้นแบบของมือสองข้างที่พนมเข้าหากันซึ่งเป็นกิริยาของการไหว้สิ่งที่เคารพนับถือ ท่อนไม้ไผ่นั้นก็มีความหมายยิ่งขึ้น

ศิลปวัฒนธรรมเป็นฐานของการสร้างกิจกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่สำคัญยิ่ง และสังคมไทยมีวัตถุดิบเช่นนี้อยู่มากมาย

คนต่างชาติน้อยคนมากในโลกที่รู้ว่า Thailand กับ Siam นั้นเป็นประเทศเดียวกัน จำนวนไม่น้อยออกเสียง Thailand ว่า Thigh-land (ดินแดนแห่งต้นขา) ด้วยซ้ำ เนื่องจากสะกดด้วย Th บ้างก็ได้ยินว่าเป็น Taiwan

เคยพบคนต่างชาติหลายคนที่ตั้งต้นมากเมื่อรู้ว่าชื่อเก่าของ Thailand นั้นคือ Siam พวกเขา รู้สึกว่าชื่อ Siam นั้นมีเสน่ห์ของประวัติศาสตร์เพราะเขารู้จัก Siamese Cats (แมวสีสวาด) Siamese Twins (อินจัน แผลดจากแดนสยาม) ผู้ถูกนำไปออกแสดงในสหรัฐอเมริกา (มีชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2354-2417) เป็นอย่างดี

เขารู้จัก Siam จากละครบรอดเวย์ King and I ซึ่งต่อมาถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์เมื่อ 50 กว่าปีก่อน ชื่อ Siam จึงให้ความรู้สึกที่ฝรั่งเรียกว่า exotic สำหรับเขา และเป็นชื่อที่ “ขาย” ได้สำหรับคนตะวันตกที่มีการศึกษา

ประเทศของเราเปลี่ยนชื่อจาก Siam (สยามหรือสยามประเทศ) เป็น Thailand (ประเทศไทย) ในปี พ.ศ. 2482 มีฝรั่งล้อเลียนว่าเป็น Toyland หรือมีชื่อคล้ายประเทศที่ได้รับอิสรภาพใหม่ในแอฟริกา เช่น Swaziland

ผู้รับผิดชอบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยอย่างมองข้ามประเด็น Siam และการเคยเป็น Venice of The East ของกรุงเทพมหานคร (ควรริบมองข้าม Siamese Talks ซึ่งมีความหมายของการที่ปากและใจไม่ตรงกัน รู้จักกันดีสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง)

ทำไมเราจึงไม่ป่าวประกาศให้โลกรู้ว่าเราคือ Siam เราเป็นแหล่งกำเนิดของ Siamese Cats และ Siamese Twins และ “หากิน” เชิงสร้างสรรค์จากจุดนั้นต่อไป ปัจจุบันผู้คนในโลกชื่นชมโบราณสถานและสถานที่ประวัติศาสตร์ ก็ด้วยเหตุที่ว่ามันสร้างความมั่นใจเชิงจิตวิทยาให้แก่ตนเอง เนื่องจากเรื่องราวมันจบสิ้นไปแล้วอย่างแน่นอน รู้ว่ามันเป็นจริงอย่างที่เห็น ซึ่งต่างจากโลกเป็นจริงที่หาความแน่นอนอะไรไม่ได้เลย จนทำให้ขาดความมั่นคงในจิตใจ

ทำไมของที่ระลึกเราจึงไม่มีภาพ Siamese Cats (มีเว็บไซต์ขายชื่อแมวไทยเพราะ ๆ ก็หาเงินได้) หรือ Siamese Twins หรือภาพยนตร์ประวัติศาสตร์โยงโยเข้ากับความเป็นสยามประเทศเพื่อ “ขาย” คนต่างชาติ เช่น หม่อมแอนนาผู้เคยถวายพระอักษรรัชกาลที่ 5 หรือมีหมู่บ้านสมัยโบราณย้อนยุคให้พักหรือเที่ยวชมหรือถ่ายรูปเล่น

เอาละเมื่อเปลี่ยนเป็น Toyland แล้ว เราก็ยังมีมรดกวัฒนธรรมอีกมากมายให้ “หากิน” เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เรามีมวยไทย (จริง ๆ คนในอุษาคเนย์ก็ชกมวยแบบนี้แต่เราเอามาทำให้เป็นเรื่องเป็นราวก่อนคนอื่น ชาวโลกจึงรู้จักมวยไทย) ที่ควรเอามาทำให้เป็นมาตรฐานเหมือนยูโด เทควอนโด ฯลฯ ถ้าไหว้ครูเป็น เตะเป็น พอป้องกันตัวเองได้ ก็เอาสายมงคลขาวไปก่อน แต่ถ้าเก่งกล้ามากขึ้นจนชกมวยได้ครบทุกท่วงท่าก็เอามงคลสีดำไป

เรามีนวดแผนไทย (เราเอาของอินเดียมาปรับปรุง) อาหารไทย ข้าวหอมมะลิไทย ผลไม้ไทย ผักไทย ไหมไทย ปลากัดไทย หม่าไทยหลังอาน ทั้งหมดนี้มีคำว่า Thai ควบคู่ไปด้วยทั้งสิ้น และเป็นสิ่งที่ชาวโลกรู้จัก นอกจากนี้เรามีหมาพันธุ์บางแก้ว (ดูได้ประทับใจ) พลอยจันทบุรี (เรื่องราวยังอยู่ถึงแม้จะขุดหมดไปแล้วก็ตาม) star sapphire ไก่ชนพันธุ์พื้นเมือง สมุนไพร ฯลฯ

เรามีเมืองที่ชาวโลกรู้จัก เช่น เชียงใหม่ ภูเก็ต สมุย หาดใหญ่ กระบี่ พัทยา หัวหิน ฯลฯ เช่นเดียวกับน้ำปลาไทย (ส่งออกปเวียตนาม) ซอสศรีราชา (ถ้าไม่ใช่ชื่อนี้คนเวียตนามไม่นิยม) เหล้าแม่โขง ฯลฯ

ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากมายด้วย “วัตถุดิบ” เหล่านี้ ถ้าสามารถสร้าง “นางนาคพระโขนง” ให้เป็น “ผีแห่งอาเซียน” ได้ก็รวยไม่รู้เรื่อง (ไม่รู้ว่าจะมีผีอื่นดีกว่านางนาคไหมในแถบนี้ แต่สำหรับผู้เขียนแล้วยังไม่เห็นผีตัวใดคู่ได้เท่า) แค่ลักษณะ “ตายทั้งกลม” หรือ “ตายท้องกลม” (ไม่ใช่ “ตายทั้งกรม” คือตายตั้งแต่อธิบดียันภารโรง) ก็น่ากลัวจนกินผีฝรั่งขาดแล้ว

คนญี่ปุ่นเกือบทุกคนในวัย 30 เป็นต้นไปรู้จักยามาตะ นากามาซา หรือ ออกญาเสนาภิมุข (มีชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2133-2173) ซามูไรในสมัยอยุธยาทันทุกคน (คนญี่ปุ่นในไทยสมัยนั้นมักเป็นชาวคริสต์ เพราะถูกขับไล่จนอยู่ในญี่ปุ่นไม่ได้) เพราะอยู่ในหนังสือแบบเรียนของเด็กญี่ปุ่นมายาวนาน เรื่องราวของยามาตะโอดิโผนตื่นตื่นสำหรับเด็กญี่ปุ่นมาก เพราะเป็นซามูไรที่เก่งกาจ เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช แต่ก็ตายเพราะถูกวางยาพิษ คนไทยที่สร้างภาพยนตร์เรื่องนี้ได้สนุก รับรองฮิตในญี่ปุ่นแน่นอน

รูปปั้นยักษ์ของไทยตัวจริงที่วัดโพธิ์และวัดอรุณราชวราราม และที่สนามบินสุวรรณภูมิได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเสมอ เรื่องราวเบื้องหลังยักษ์หลายตนที่เล่าขาน อาจกลายเป็นตำนานให้คนไทยหากินได้อีกนาน ดังเช่นเรื่องราวของสะพานข้ามแม่น้ำแควที่กาญจนบุรี

ถึงแม้ “กระทิงแดง” ในต่างประเทศจะไม่ใช่ของไทย แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่า “กระทิงแดง” ที่มีผู้ดื่มนับพันล้านขวดต่อปีทั่วโลกนั้นมีบ้านเก่าอยู่ที่นี้ (ดูหน้าตาของป้ายจะเห็นว่า เป็นกระทิงไทย) เรื่องราวของ “กระทิงแดง” เป็นวัตถุดิบของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่น่าสนใจ

จินตนาการที่เกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เท่านั้นที่จะทำให้ “วัตถุดิบ” อันมีอยู่มากมายของสังคมไทยเหล่านี้กลายเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ เจกเช่นเดียวกับที่เกาหลีใต้ได้ทำสำเร็จแล้วอย่างงดงาม
